

ANNA GWIŹDŹ
(Uniwersytet Jagielloński)

OBLICZA MIŁOŚCI W TWÓRCZOŚCI WSPÓŁCZESNEGO, NOWOGRECKIEGO AUTORA KOMIKSÓW – ARKASA

STRESZCZENIE

Przedmiotem niniejszego artykułu jest próba rekonstrukcji obrazu „miłości” w komiksowej twórczości Arkasa. Odwołując się do teorii afektów, traktuję komiksy jako tak zwane nośniki transmitujące emocje i patrzę na to uczucie z perspektywy wybranych psychologicznych teorii i modeli, Ericha Fromma, Zygmunta Freuda i Johna Lee. Staram się również wyodrębnić typy „miłości” funkcjonujące w pozornie odległych od siebie światach wykreowanych przez greckiego artystę, a także unaocznić cel leżący u podstaw ich zastosowania. Bazę źródłową stanowią trzy komiksowe serie Arkasa: „Χαμηλές Πτήσεις” (*Niskie loty*), „Ο Καλός Λύκος” (*Dobry wilk*) oraz „Καστράτο” (*Kastrato*).

SŁOWA KLUCZOWE

Arkas, miłość, modele miłości, teorie miłości, komiks

INFORMACJE O AUTORCE

Anna Gwiźdź

Instytut Filologii Klasycznej

Wydział Filologiczny

Uniwersytet Jagielloński

e-mail: agwiźdz@yahoo.co.uk

Debiut Arkasa jako autora historii komiksowych zbiega się w czasie ze wzrostem zainteresowania w Grecji komiksem w ogóle i z powstaniem pierwszego czasopisma skierowanego do fanów tej formy ekspresji twórczej. To właśnie w 1981 roku, w jednym z pierwszych numerów legendarnego czasopisma „Βαβέλ”, Arkas publikuje swoją pierwszą serię historii komiksowych pt. „Ο Κόκκορας”. Jej głównym bohaterem jest niepewny siebie, niestabilny emocjonalnie, neurotyczny i nieco dziwaczny w swoich zachowaniach Kogut, desperacko poszukujący akceptacji wśród podległych sobie kur. Symbolicznym antagonistą Koguta w walce o wpływy staje się będąca jego absolutnym przeciwieństwem Świnia, której wrodzony cynizm, pragmatyzm i brak wszelkich barier pozwala bez wysiłku zdobywać wszystko to, czego desperacko pragnie Kogut. Puentę dla pełnych emocji, a niekiedy i jadu dialogów pomiędzy bohaterami stanowi zwykle kończący historyjkę racjonalny komentarz Robaka. Wraz z rozwojem rynku czasopism komiksowych w Grecji historyjki Arkasa zaczęły się pojawiać również w takich czasopismach, jak „Παρά Πέντε”, „Μικρό Παρά Πέντε”, „Σχολιαστής”, *Micro Mad* czy „Μετρό”, a także w dodatkach do gazet, z których wart wspomnienia jest przede wszystkim „Έψιλον”, dodatek do gazety o zasięgu krajowym „Ελευθεροτυπία”. Najpopularniejsze z serii historyjek komiksowych Arkasa zostały również wydane w formie albumów przez mieszczące się w Atenach wydawnictwo

„Γράμματᾶ”. Arkas prowadzi także swoją stronę internetową oraz profil na Facebooku, gdzie prawie codziennie pojawiają się jego nowe wpisy (duża część z nich w formie interaktywnej). Dorobek literacki Arkasa to dwadzieścia trzy serie komiksowe oraz trzy sztuki teatralne. Wiele spośród nich zostało przetłumaczonych na języki obce¹. W Polsce dostępne jest tłumaczenie sześciu jego serii: „Ο Ισοβίτης” (*Dożywotniak*), „Χαμηλές Πτήσεις” (*Niskie loty*), „Ο Κόκκορας” (*Kogut*), „Καστράτο” (*Kastrato*), „Η Ζωή Μετά” (*Życie po...*), „Ξυπνάς Μέσα Μου Το Ζώο” (*Budzisz we mnie zwierzę*). Autorem wszystkich polskich tłumaczeń jest Γιάννης Παπαδομηλάκης. Kim jednak tak naprawdę jest autor wszystkich tych dzieł? Nie wiadomo. Pierwsze historyjki komiksowe Arkasa, publikowane w magazynie „Βαβέλ”, podpisywane były przez autora imieniem Αντώνης Ευδαίμων, które jednak – jak się powszechnie uważa – jest tylko pseudonimem artystycznym. Inna teoria mówi, że prawdziwe imię Arkasa to Άρης Καστρινός (stąd pseudonim AR-KAS), jeszcze inna wiąże pochodzenie pseudonimu z jedną z greckich krain geograficznych o bogatej historii mitycznej, Arkadią. Pseudonim „Arkas” mógłby więc bezpośrednio nawiązywać do legendarnego króla Arkadii, syna Zeusa i Kallisto, który z woli bogów zasiadł na tronie po śmierci Likaona i jego pięćdziesięciu synów.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest próba rekonstrukcji obrazu „miłości” w komiksowej twórczości Arkasa. Odwołując się do teorii afektów,

¹ Pomimo niezwyklej popularności Arkasa krytyka literacka zdaje się go pomijać. Jedynym naukowcem, który zdecydował się dotychczas na analizę dorobku Arkasa, jest Πέτρος Μαρτινίδης, profesor Uniwersytetu w Salonikach. Jest on autorem dwóch publikacji poświęconych twórczości Arkasa: wydanej w 1992 roku książki „Η υψηλή τέχνη της απελπισίας: Γύρω από τον Ισοβίτη του Αρκά” oraz wydanej w 2007 roku „Πώς πάνε στον «παράδεισο» του Αρκά: Ανατρέχοντας στην ιστορία του γέλιου”.

traktuję komiksy jako tak zwane nośniki transmitujące emocje i patrzę na to uczucie z perspektywy wybranych psychologicznych teorii i modeli. Staram się również wyodrębnić typy „miłości” funkcjonujące w pozornie odległych od siebie światach wykreowanych przez greckiego artystę, a także unaocznic cel leżący u podstaw ich zastosowania. Bazę źródłową stanowią trzy spośród komiksowych serii Arkasa: „Χαμηλές Πτήσεις” (*Niskie loty*), „Ο Καλός Λύκος” (*Dobry wilk*) oraz „Καστράτο” (*Kastrato*).

Nie ma większej miłości niż miłość matki do dziecka. Tak w skrócie podsumować można przewodnią myśl teorii miłości autorstwa niemieckiego filozofa i psychologa Ericha Fromma. Miłość matczyna to według Fromma miłość bezwarunkowa. Dziecko nie musi na nią w żaden sposób zasłużyć ani spełnić jakichkolwiek pokładanych w nim nadziei. Matka kocha je jedynie za to, że istnieje. Miłość matczyna jest więc z gruntu pozbawiona egoizmu i altruistyczna. Matka nie oczekuje za nią niczego w zamian². Zupełnie inną naturę ma według Fromma relacja łącząca dziecko z ojcem. W przeciwieństwie do matki, która staje się dla dziecka symbolem domu i łączności z otaczającym je światem, rola ojca we wczesnym okresie życia niemowlaka jest znikoma. Według Fromma dzieje się tak dlatego, że w oczach dziecka ojciec reprezentuje drugi biegun ludzkiej egzystencji: świat myśli, prawa, porządku, dyscypliny oraz podróży i przygody. Ojciec jest więc tym, który przekazuje dziecku wiedzę i uczy je radzić sobie w życiu. Miłość ojca, jak twierdzi Fromm, cechuje również warunkowość. Dziecko musi na nią zapracować. Posłuszeństwo staje się cnotą, a nieposłuszeństwo grzechem pociągającym za sobą utratę miłości rodzica. W koncepcji Fromma miłość matczyna i ojcowska dopełniają się, tworząc jedną całość. Rola matki, kluczowa

² M. Jankowska, *Miłość jako najpełniejszy sposób wyrażania siebie*, „Fides et Ratio”, nr 3(3), 2010, s. 32.

na początkowym etapie rozwoju dziecka, polega przede wszystkim na zapewnieniu mu poczucia bezpieczeństwa. Rola ojca istotna jest z kolei na kolejnym etapie rozwoju. Ma on za zadanie przekazać dziecku zasady funkcjonowania w społeczeństwie oraz nauczyć je stawiać naprzeciw problemom, jakie niesie ze sobą życie. Według Fromma niezwykle ważne jest, aby matka pozwoliła dziecku dorosnąć i osiągnąć niezależność, nie przenosząc przy tym na nie swoich obaw i niepokojów. Ojciec z kolei powinien wykształcić w sobie cierpliwość i tolerancję, a nie być groźny i autorytarny. Jego zadaniem jest bowiem wyposażać dziecko w zestaw kompetencji, które pozwolą mu zbudować własny wewnętrzny autorytet, oparty na świadomości matki i ojca. Tylko to pozwoli dziecku stać się w dorosłym życiu osobną jednostką, zdolną do samodzielnego podejmowania decyzji i niezależną od zewnętrznych figur rodziców³.

Co się jednak stanie, gdy matka nie jest na tyle dojrzała, by przejąć swoje obowiązki względem dziecka? Co, gdy zdecyduje się go porzucić i zostawić jedynie pod opieką ojca? Te i tym podobne pytania stawia Arkas w jednej ze swoich najpopularniejszych serii komiksowych, zatytułowanej *Niskie loty*. Główni bohaterowie tego zbioru to dwa borykające się z problemami współczesnego świata wróble, ojciec i syn. Poznajemy ich w momencie, gdy syn stawia swoje pierwsze kroki w trudnej sztuce latania. Dotychczasowe życie nie oszczędzało naszych bohaterów. Związek rodziców małego wróbelka rozpadł się zaraz po jego narodzinach. Niedojrzała emocjonalnie matka, nie potrafiąc poradzić sobie z odpowiedzialnością, jaką jest opiekowanie się małym dzieckiem, zdecydowała się porzucić rodzinę i uciekła z jaskółką do ciepłych krajów, zrzucając tym samym cały bagaż odpowiedzialności na ojca. Ten, przyjmując stoicką postawę względem rzeczywistości i koncentrując się

³ E. Fromm, *The Art of Loving*, New York 1956, s. 41–44.

tylko i wyłącznie na wychowaniu swojego dziecka⁴, starał się zrekompenzować mu brak matki, a także wytłumaczyć motywy podjętej przez nią decyzji. Pomimo wysiłków ojca, całej jego cierpliwości i tolerancji, mały wróbel nie jest jednak w stanie pogodzić się z przeżytyą stratą. Zazdrości innym matczynej miłości⁵, której nigdy nie doświadczył, i wraz z tym, jak staje się coraz bardziej niezależny, neguje osobę ojca, jego postawę wobec rzeczywistości, a także podjęte przez niego decyzje. Brak świadomości matki i niemożliwość prawidłowej syntezy przedstawionych wyżej komponentów sprawia, że w konsekwencji staje się on neurotyczny, a jego zachowanie w kontaktach społecznych jest szorstkie i przepełnione agresją. Nie umie również, co według Fromma najważniejsze, „pokochać samego siebie”. Wszystko wydaje się mu lepsze niż bycie wróblem (patrz: ryc. 1).

„Głód matczynej miłości” oraz „głód przynależności” to dwa pojęcia niezwykle istotne dla tej serii historyjek komiksowych Arkasa. Zdają się one leżeć u podstaw wszystkich działań podejmowanych przez głównego bohatera. Negacja osoby ojca, idealizacja postaci matki oraz proces poszukiwania swojego miejsca w świecie to mechanizmy zastępcze, mające pomóc małemu wróbelkowi pogodzić się z przeżyty w dzieciństwie traumą. Desperacko poszukuje on więc ciepła i akceptacji, które chce zdobyć nawet za cenę wyrzeczenia się swojej tożsamości. Wypiera

⁴ Warto podkreślić, że sposób pełnienia funkcji rodzicielskiej przez ojca nawiązuje bezpośrednio do koncepcji Platona, który formułując aksjomaty rządzenia, wyróżnił jako pierwszą zasadę wśród siedmiu: „rodzice muszą kierować dziećmi” (por. W. Jaeger, *Paideia. Formowanie człowieka greckiego*, tłum. M. Plezia, H. Bednarek, Warszawa 2001, s. 1173).

⁵ O tym, jak „poszukiwanie miłości pochłania ludzi od wieków”, bardzo ciekawie pisze M. Evans w artykule pt. *Czym jest uczucie zwane miłością?* (*Love Unromantic Discussion*, Cambridge–Oxford–Malden 2003, s. 1–24).

Ryc. 1. Fragment komiksowej serii *Niskie loty*

Tłum. dialogów:

1. – Tato, my rajskie ptaki jesteśmy niezwykle rzadkie... prawda?
– Nie jesteś rajskim ptakiem! I nie wydaje się, żebyś nim został, niezależnie ile wstążek byś sobie nie dokleił!
2. – ...jesteś wróblem!... zrozum to wreszcie!...
– Sam jesteś wróblem i na takiego wyglądasz...
3. – ...ja jestem rajskim ptakiem, i się zamknij!
– Uważaj, jak do mnie mówisz, bo dostaniesz klapsa.
4. – Nie możesz mnie uderzyć.
– A to czemu?
5. – Bo jestem „zagrożonym gatunkiem”.

Źródło: Αρκάς, „Σπουργίτι είσαι και φαίνεσαι”, Αθήνα 1993 [tłum. A. G.].

ze świadomości fakty, które zdają się przeczyć zbudowanej przez niego wizji rzeczywistości. Nie dostrzega starań, cierpliwości oraz poświęcenia ojca. Nie szanuje go jako osoby, a okazywaną przez niego troskę bierze za słabość. Odrzuca ideały przez niego wyznawane, a także wpajany mu od małego system wartości. Jednym słowem uważa ojca za oderwanego od rzeczywistości naiwniaka. Matka z kolei jest dla niego uosobieniem siły i niezależności. To ona podjęła decyzję o zostawieniu rodziny, to ona zdecydowała się porzucić nudne, z perspektywy dziecka, miejskie życie i udać się w nieznaną, to ona w końcu jest prawdziwie wolna i niepodległa żadnym nakazom czy zakazom. Zafascynowany postacią matki syn podświadomie pragnie pozbyć się ojca⁶. Mają mu to zagwarantować coraz to nowe wybryki oraz nieustanna z nim polemika. Skrycie ma nadzieję, że ojciec w końcu straci cierpliwość, załamie się nerwowo i porzuci go, ofiarowując mu tym samym to, czego zdaje się pragnąć najbardziej na świecie, czyli wolność. Momenty refleksji przychodzą jedynie w obliczu zagrożenia. Tylko wtedy na krótką chwilę zdaje się on doceniać wysiłek, jaki ojciec włożył w jego wychowanie, oraz dostrzegać fakt, że nie jest jeszcze gotowy poradzić sobie sam w życiu.

Arkas, podejmując ważny problem wychowania i rozwoju dzieci w rodzinach niepełnych oraz czyniąc głównym bohaterem swoich historyjek ojca zmagającego się z wychowaniem dorastającego syna, spogląda na tę kwestię w nietypowy sposób. Walczy z zakorzenionym głęboko w świadomości społecznej stereotypem oraz aksjomatem wyrażonym w teorii

⁶ Podświadome pragnienie pozbycia się ojca Zygmunta Freuda zinterpretowałby z perspektywy teorii psychoanalitycznej jako „kompleks Edypa”. Źródło tej kategorii pojęciowej odnaleźć można w starożytnej mitologii greckiej, prezentującej tragiczną historię Edypa, króla Teb.

Fromma, że matczyzna miłość jest silniejsza od ojcowskiej i że tylko matki gotowe są poświęcić się całkowicie dla dobra swoich dzieci. Polemizuje także z równie powszechną tezą, że kobiety są bardziej odpowiedzialne od mężczyzn i mniej skłonne do podejmowania ryzyka, oraz wyraża pogląd, że sama skłonność do miłosnych przygód nie jest zależna od płci, ale od typu osobowości i dojrzałości emocjonalnej. To samo przekonanie dotyczy związków uczuciowych, jakie tworzą dorośli. Arkas stara się z góry nie potępiać postawy matki, lecz chce przedstawić otwarcie jej motywacje i spojrzeć na problem z jej perspektywy. Pomimo to niezaprzeczalna wydaje się teza, że dzieci w rodzinach niepełnych już w bardzo młodym wieku stają naprzeciw wielu sytuacji trudnych, a ich rozwój emocjonalny ze względu na przeżyte traumy i brak jednego z rodziców ulega zachwianiu. Często w takich sytuacjach wytwarzają one mechanizmy obronne, które zaburzą ich obraz rzeczywistości, prowadząc w konsekwencji do wystąpienia wielu sytuacji konfliktowych na linii dziecko – rodzic⁷. Arkas zdaje się jednak wierzyć, że rodzicielska miłość nie zna granic, a każdy konflikt przy odrobinie cierpliwości może zostać zażegnany.

Podobnie jak samotny ojciec w *Niskich lotach*, tak i wilk, główny bohater kolejnej serii komiksowych historyjek Arkasa, zatytułowanej *Dobry wilk*, marzy, by ktoś odwzajemnił jego uczucia. Mierzy się on jednak z problemem zupełnie innej natury, albowiem obiekt westchnień drapieżnika stanowi owca, naturalne źródło jego pożywienia. Jak każdy zakochany, nie zważa jednak na żadne przeciwności losu i stara się za imponować swojej ukochanej. Śpiewa w nocy serenady, układa poezje, przynosi kwiaty, a wszystko po to, by udowodnić owcy siłę swojej mi-

⁷ T. Kukołowicz, B. Kulczycka, *Spełnianie funkcji przez rodziny niepełne*, [w:] *Pomoc rodzinie niepełnej*, red. T. Kukołowicz, Sandomierz 1988.

łości. Nie waha się nawet stanąć do walki z pilnującym stada psem pasterskim i po chrześcijańsku nadstawić drugi policzek. Nasz wrażliwy wilk jest bowiem z przekonania pacyfistą i nie wierzy w przemoc. Marzy o świecie idealnym, niepodzielonym na ofiary i ich oprawców, świecie, w którym „kot pokochałby mysz, a lew gazelę”⁸. Jego wybranka podchodzi jednak do sprawy nieco bardziej pragmatycznie (patrz: ryc. 2).

Miłość wilka, choć z gruntu romantyczna, niezaprzeczalnie nosi znamiona manii. Prześladowuje on swoją ofiarę, a obsesyjne myśli o niej nie opuszczają go nawet w nocy. Ma potrzebę nieustannego udowodniania ukochanej, jak wiele jest gotów dla niej poświęcić. Głęboko wierzy, że miłość jest w stanie całkowicie odmienić czyjąś naturę oraz stosunek do rzeczywistości. Intensywność żywionego uczucia sprawia, że separację od obiektu miłości odczuwa on w kategoriach psychicznej, a także fizycznej udręki. Niejeden raz prowadzi go to nieomal do utraty życia, gdy zmęczona niechcianymi zalotami owca wzywa na pomoc pilnującego stada strażnika. Podstawową motywacją do działania bohatera zdaje się lęk. Wilk, żyjąc marzeniami o wspólnej przyszłości, nie może sobie wyobrazić świata bez obiektu swojej miłości. Gotów jest więc bez końca znosić obelgi i poniżenie, byleby tylko zapobiec potencjalnej jego utracie. Nosi w sobie bowiem głębokie przekonanie, że jego miłości starczy za dwoje.

Obraz miłości w *Dobrym wilku* znajduje swoje teoretyczne odzwierciedlenie w modelu miłości autorstwa kanadyjskiego socjologa Johna Lee. Wyodrębnił on sześć typów miłości, które podzielił na dwie kategorie. Do pierwszej należą tak zwane pierwotne typy miłości: Storge, Eros i Ludus, do drugiej natomiast tak zwane typy wtórne: Pragma,

⁸ Αρκάς, „Ο Καλός λύκος”, Αθήνα 1999, s. 59.

Рис. 2. Fragment komiksu *Dobry wilk*

Tłum. dialogów:

1. – Ε!... psssyttt!
2. – Czego tu szukasz? Mówiłam Ci już, żebyś nie zbliżał się do pastwiska.
– Ja tylko na małą chwilkę!
3. – W żadnym razie! Chcesz, żeby Cię pies pasterski zobaczył i żebym później miała problemy z szefem? Ja tu pracuję!
4. – Ale ja Cię kocham! Rozumiesz to? Nie mogę bez Ciebie żyć!
– Masz ci los!
5. – Przestań mnie dręczyć, mój mały! Już Ci mówiłam, że nie mogę się z Tobą związać! Nie czuję się przy Tobie bezpiecznie!
– Czemu nie czujesz się bezpiecznie? Czy to dlatego, że jestem wilkiem?!
6. – Nie!... To dlatego, że nie masz stałej pracy!

Źródło: Αρκάς, „Ο Καλός λύκος”, Αθήνα 1999 [tłum. Α. Γ.]

Mania i Agape, powstałe na skutek połączenia typów pierwotnych. Każdemu ze wspomnianych typów przyporządkował Lee odpowiedni kolor. Tak więc Storge to kolor żółty, Eros – czerwony, Ludus – niebieski, Pragma – zielony, Mania – fioletowy, a Agape – pomarańczowy. Obsesyjna miłość, tak zręcznie sportretowana przez greckiego artystę, stanowi w modelu Lee kombinację Erosa i Ludusu, czyli Manię. Eros uosabia miłość romantyczną, której charakterystyczną cechą jest zafascynowanie obiektem miłości, a zwłaszcza jego sferą fizyczną. Zakochani przejawiają tendencję do idealizacji osoby partnera i są niezdolni do realnej jego oceny. Kochają intensywnie i z pasją, a także głęboko wierzą w miłość od pierwszego wejrzenia. Separacja od ukochanej osoby sprawia, że odczuwają fizyczny ból. Ludus z kolei to zabawa. Miłość jawi się tutaj jako gra, w której zwyciężyć może tylko jedna ze stron. Zakochani wkładają dużą dozę wysiłku i skłonni są do licznych poświęceń w celu zdobycia obiektu swojego pożądanego. Typowa dla tego typu miłości jest również koncentracja kochanków na własnych odczuciach i przedmiotowe traktowanie partnera. Powstała z połączenia Erosa i Ludusu Manię charakteryzuje przede wszystkim intensywność i obsesyjność relacji łączących osobę zakochaną z partnerem. Myśli kochanków niezależnie od pory dnia czy dzielącego ich dystansu nieustannie zajmuje obiekt pożądanego. Zakochani przejawiają potrzebę stałego podtrzymywania uczuć i zwracania uwagi partnera. Relacji tego typu często również towarzyszy lęk przed utratą obiektu miłości, który hamuje rozwój uczucia. Typowe dla Manii jest także zaburzenie równowagi w związku. Maniakalni kochankowie mają bowiem tendencję do zaniżania poczucia własnej wartości w stosunku do partnera⁹.

⁹ M. Jankowska, op. cit., s. 40–42.

Jak stwierdził Arystoteles: „człowiek jest zwierzęciem społecznym”¹⁰, seks natomiast jest najbardziej społeczną ze wszystkich potrzeb człowieka, zatem, skonkludował już Freud, najbardziej istotną. Miłość to według Freuda zjawisko seksualne. Termin *libido* nie ogranicza się jednakże tylko do opisu samego stosunku seksualnego. Freud rozumie pod pojęciem *libido* znacznie więcej. Jest to rodzaj energii, siły, której siedzibą jest w koncepcji psychoanalitika „Id”, część osobowości odpowiedzialna za wszystko to, co odziedziczone, czyli między innymi popędy. Podstawę działania „Id” stanowią impulsy, a jego celem jest uzyskanie natychmiastowego spełnienia i osiągnięcie uczucia przyjemności. „Id” skupia w sobie wszystkie subiektywne odczucia człowieka, dlatego też obca mu jest rzeczywistość obiektywna. Ta część osobowości pozbawiona jest kwantyfikatora moralnego. Rządzące nią impulsy w sposób irracjonalny dążą do samozaspokojenia, nie stawiając przy tym pytań o sposób, faktyczną możliwość czy też wydzwięk moralny towarzyszący jego realizacji. Skupione w „Id” popędy w teorii Freuda są pochodnymi występujących w zmiennych proporcjach dwóch prasił – Erosa i Tanatosa. Eros to siła twórcza, uosobienie życia, miłości i satysfakcji seksualnej. Tanatos jest z kolei odpowiednikiem śmierci, agresji i rozkładu. Na drodze „Id” do osiągnięcia zaspokojenia stoją według Freuda dwie inne struktury osobowości – „Ego” i „Superego”. „Ego” działa na zasadzie racjonalnej oceny rzeczywistości. Ma za zadanie doprowadzić do spełnienia pierwotnych potrzeb wyrażonych przez „Id” w cywilizowany sposób. Według Freuda w tej strukturze osobowości zostały skupione wszystkie funkcje obronne, percepcyjne, intelektualne, poznawcze i wykonawcze organizmu. „Ego” pomaga w uporządkowaniu myśli i zrozumieniu sposobu działania otaczającego świata. Można powiedzieć, że jest uosobieniem rozumu

¹⁰ Arystoteles, *Polityka*, tłum. L. Piotrowicz, Warszawa 2004, 1253A3/4.

i zdrowego rozsądku. „Superego” to z kolei zbiór wartości moralnych i ideałów zinternalizowanych przez jednostkę w procesie socjalizacji, popularnie zwany „sumieniem”. Z tą strukturą osobowości wiąże się według Freuda poczucie winy, które powstaje, gdy w człowieku dojdą do głosu pierwotne instynkty. „Superego” odpowiada również za prawidłowe rozgraniczenie pojęć dobra i zła, a co za tym idzie pomaga jednostce podejmować działania w społecznie akceptowalny sposób. Podstawowe zadanie „Superego” to zatem blokowanie popędów „Id” i motywowanie „Ego” do zmiany celów realistycznych na moralne¹¹.

Co się jednak stanie, gdy „Ego” i „Superego” nie będą mogły powstrzymać „Id” i wymknie się ono spod kontroli? Takie pytanie stawia Arkas w kolejnej serii historyjek komiksowych. *Kastrato* to opowieść o dwóch kotach, z których jeden w bardzo młodym wieku poddany został zabiegowi kastracji i nigdy nie miał okazji poznać, czym jest fizyczne zbliżenie. Tego stanu rzeczy nie może pojąć towarzyszka Kastrato, Lukrecja, którą niemożność rozładowania tkwiącego w niej napięcia powoli, acz konsekwentnie zaczyna doprowadzać do szału (patrz: ryc. 3).

Podsumowując, można powiedzieć, że idea „miłości” stanowi istotny element komiksowej twórczości Arkasa. Grecki artysta przygląda się temu uczuciu z rozmaitych perspektyw, eksplorując jego różnorodne możliwości interpretacyjne. W *Niskich lotach* analizuje miłość rodzicielską i podaje w wątpliwość przewodnią tezę teorii Ericha Fromma, że tylko matki zdolne są bezwarunkowo kochać swoje dzieci. W *Dobrym wilku* buduje obraz miłości obsesyjnej, której teoretycznym odzwierciedleniem w modelu autorstwa Johna Lee jest Mania. *Kastrato* natomiast stanowi nowatorską próbę spojrzenia na psychoanalityczną teorię Zygmunta Freuda. Celem greckiego artysty wydaje się przede wszystkim skłonienie czytel-

¹¹ A. Storr, *Freud. A Very Short Introduction*, New York 2001, s. 57–68.

Ryc. 3. Fragment komiksowej serii *Kastrato*

Tłum. dialogów:

1. – Kontynuuj... w końcu spodobała mi się ta krzyżówka!
– Dobrze, ale masz przestać łączyć wszystko z seksem.
2. – Obiecuję! Już nigdy więcej nie wypowiem tego słowa!
– Bardzo dobrze!
3. – Dwa poziomo: „Robią to dyslektycy”.
4. – Skse!

Źródło: Αρκάς, „Η πιο σκύλα γάτα”, Αθήνα 2004 [tłum. A. G.].

nika do spojrzenia na świat z szerszej perspektywy, wskazanie wad i zalet konkretnych życiowych postaw oraz walka z zakorzenionymi w społeczeństwie stereotypami. Jak zawsze, robi to Arkas w charakterystycznym dla siebie lekko ironicznym, a przede wszystkim niesłychanie zabawnym stylu, który sprawia, że po dziś dzień jest on najbardziej popularnym greckim twórcą komiksów.

FACES OF LOVE IN THE WORKS OF MODERN GREEK COMIC ARTIST – ARKAS

The aim of my article is to give a full analysis of the image of love created by Arkas in three series of his comic books: *Sweeping Flights*, *The Big Good Wolf* and *Castrato*. Firstly, I provide a necessary background. I briefly present the development of Arkas' career as a comic artist, the most important studies on the subject and the possible origins of the artist's pen name as the true identity of the cartoonist remains unknown to the public. Secondly, I dwell on the structure of the motif of love itself looking at it from the point of view of selected psychological theories and models. Moving forward, I distinguish specific types of love that function within the three comic series mentioned above and argue that each of them either corresponds to or challenges those created by E. Fromm, J. Lee and S. Freud. Finally, I focus my attention on the nature of Arkas's vision of love and identify the artist's ultimate goal.

KEYWORDS

Arkas, love, models of love, theories of love, comics

BIBLIOGRAFIA

1. Αρκάς, „Σπουργίτι είσαι και φαίνεσαι”, Αθήνα 1993.
2. Αρκάς, „Ο Καλός λύκος”, Αθήνα 1999.
3. Αρκάς, „Η πιο σκύλα γάτα”, Αθήνα 2004.
4. Arystoteles, *Polityka*, tłum. L. Piotrowicz, Warszawa 2004.

5. Evans M., *Czym jest uczucie zwane miłością?*, [w:] *Love Unromantic Discussion*, Cambridge–Oxford–Malden 2003.
6. Fromm E., *The Art of Loving*, New York 1956.
7. Jaeger W., *Paidea. Formowanie człowieka greckiego*, tłum. M. Plezia, H. Bednarek, Warszawa 2001.
8. Jankowska M., *Miłość jako najpełniejszy sposób wyrażania siebie*, „Fides et Ratio”, nr 3(3), 2010.
9. Kukołowicz T., Kulczycka B., *Spełnianie funkcji przez rodziny niepełne*, [w:] *Pomoc rodzinie niepełnej*, red. T. Kukołowicz, Sandomierz 1988.
10. Μαρτινίδης Π., „Η υψηλή τέχνη της απελπισίας: Γύρω από τον Ισοβίτη του Αρκά”, Αθήνα 1992.
11. Μαρτινίδης Π., „Πώς πάνε στον «παράδεισο» του Αρκά: Ανατρέχοντας στην ιστορία του γέλιου”, Αθήνα 2007.
12. Storr A., *Freud. A Very Short Introduction*, New York 2001.

